2026-yil
9-son

“FAN VA TA’LIM YANGILIKLARI”

ILMIY - METODIK

JURNALI

saen.uz

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9-son

Bosh muharrir:
Shoumarov G‘ayrat Bahromovich, psixologiya fanlari doktori, akademik

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Qodirov Umarali Do‘stqobilovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Mas’ul kotib:
Muqimov Alisher

Texnik muharrir:
Qarshiyev Jamshid Murotaliyevich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.

TAHRIR HAY’ATI:

01.00.00 – FIZIKA-MATEMATIKA FANLARI
Ayupov Shavkat Abdullayevich, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
A’zamov Abdulla, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
Zohidov Erkin A’zamovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

02.00.00 – KIMYO FANLARI
Normaxamatov Nodirali Soxobataliyevich, kimyo fanlar doktori, professor
Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, kimyo fanlar doktori, akademik

03.00.00 – BIOLOGIYA FANLARI
Abdurahmonov Ibrohim Yo‘lchiyevich, biologiya fanlari doktori, akademik
Sulaymonov Botirjon Abdushukurovich, biologiya fanlari doktori, akademik

04.00.00 – GEOLOGIYA-MINERALOGIYA FANLARI
Fayziyev Abdulhaq Radjabovich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor
Husanov Sultonboy To‘xtayevich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor

05.00.00 – TEXNIKA FANLARI
Allayev Qahramon Rahimovich, texnika fanlari doktori, akademik
Majidov Inom Urishevich, texnika fanlari doktori, professor
Turobjonov Sadritdin Maxamatdinovich, texnika fanlari doktori, akademik
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI
Namozov Shodmon Ergashovich, qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, akademik
Shoumarov Hikmat Bahromovich, qishloq xo‘jaligi fanlari nomzodi, professor

07.00.00 – TARIX FANLARI
Ziyo Azamat Hamid o‘g‘li, tarix fanlari doktori, akademik
Sagdullayev Anatoliy Sagdullayevich, tarix fanlari doktori, akademik
Yusupova Diloram Yunusovna, tarix fanlari doktori, akademik

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI
Abdurahmonov Qalandar Xodjayevich, iqtisod fanlari doktori, akademik
Musayev Behzod Anvarovich, iqtisod fanlari nomzodi
To‘xliyev Nurislom, iqtisod fanlari doktori, akademik
G‘ulomov Saidahror Saidahmedovich, iqtisod fanlari doktori, akademik

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9-son

09.00.00 – FALSAFA FANLARI
Nazarov Qiyom Normirzayevich, falsafa fanlari doktori, professor
Saifnazarov Ismoil Saifnazarovich, falsafa fanlari doktori, professor

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI
Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor
Sirojiddinov Shuhrat Samariddinovich, filologiya fanlari doktori, akademik
Xidirov Rajab Gulmatovich, filologiya fanlari nomzodi, dotsent (Tojikiston)

11.00.00 – GEOGRAFIYA FANLARI
Nigmatov Asqar Nigmatullayevich, geografiya fanlari doktori, professor
Tojiyeva Zulxumor Nazarovna, geografiya fanlari doktori, professor

12.00.00 – YURIDIK FANLAR
Rustamboyev Mirzayusuf Hakimovich, yuridik fanlar doktori, professor
Saidov Akmal Xolmatovich, yuridik fanlar doktori, akademik
Xolmo'minov Jumanazar Toshtemirovich, yuridik fanlar doktori, professor
Qodirov Bobiromon Bekmurodovich, yuridik fanlar doktori, professor

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI
Djurayev Risboy Haydarovich, pedagogika fanlari doktori, akademik
Ibraimov Xolboy, pedagogika fanlari doktori, akademik
Musurmonova Oynisa, pedagogika fanlari doktori, professor
Umarov Bahrom Norboyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

14.00.00 – TIBBIYOT FANLARI
Akilov Xabibulla Ataullayevich, tibbiyot fanlari doktori, professor
Nazirov Feruz Gafurovich, tibbiyot fanlari doktori, akademik

15.00.00 – FARMATSEVTIKA FANLARI
Abdullabekova Viloyat Nurillabekovna, farmatsevtika fanlari doktori, professor
Tulaganov Abduqodir Abdurahmonovich, farmatsevtika fanlari doktori, professor

16.00.00 – VETERINARIYA FANLARI
Daminov Asadullo Suvonovich, veterinariya fanlari doktori, professor
Jabborov Shuhrat Abdumajidovich, veterinariya fanlari doktori, professor
G'afurov Aktam G'afurovich, veterinariya fanlari doktori, professor

17.00.00 – SAN'ATSHUNOSLIK FANLARI
Ahmedova Nigora Rahimovna, sanatshunoslik fanlari doktori, professor
Hakimov Akbar Abdullayevich, san'atshunoslik fanlari doktori, akademik

18.00.00 – ARXITEKTURA
Nozilov Dodo Avazovich, arxitektura fanlari doktori, professor
Uralov Axtam Sindarovich, arxitektura fanlari doktori, professor

19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI
Abdusamatov Hasanboy Usmonjon o'g'li, psixologiya fanlari doktori, professor
Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor
Karimova Vasila Mamanosirovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Halimova Mashraboy Vohidovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Lazar Drajeta, psixologiya fanlari doktori, professor, Belgrad, Serbiya
Karpinskiy Konstantin Viktorovich, psixologiya fanlari doktori, professor, Grodno, Belarussiya
Suletbayeva Ella Serikbayevna, psixologiya fanlari doktori, dotsent

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9-son

22.00.00 – SOTSIOLOGIYA FANLARI
Bekmurodov Mansur Bobomurodovich, sotsiologiya fanlari doktori, professor
Toshmuhamedova Dilorom Gafurdjanovna, sotsiologiya fanlari doktori

23.00.00 – SIYOSIY FANLAR
Fayzullayev Alisher Omonullayevich, siyosiy fanlar doktori, professor
Hasanov Otabek Abdurashidovich, siyosiy fanlar doktori
Paxrutdinov Shukritdin Ilyasovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Omonov Baxtiyor Axtamovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Quronboyev Qahramon Qo'chqorovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Avazov Komil Xolliyevich, siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori

24.00.00 – ISLOMSHUNOSLIK FANLARI
Ibrohimov Ne'matulla, filologiya fanlari doktori, akademik
Islomov Zohidjon Mahmudovich, filologiya fanlari doktori, professor

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9-son

UDK: 378.147:004.8:81'243

GENERATIV SUN'IY INTELLEKT SHAROITIDA PROMPT SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISH VA UNING TALABALARNING AKADEMIK YOZUV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDAGI LINGVODIDAKTIK AHAMIYATI

Jo'lliyeva Sojida To'xtamish qizi,
Termiz tumani 31- sonli maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada generativ sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish sharoitida talabalarning prompt savodxonligini shakllantirish va uning akademik yozuv kompetensiyasini rivojlantirishdagi lingvodidaktik ahamiyati tadqiq etiladi. Prompt savodxonligi sun'iy intellektga topshiriq berishning texnik ko'nikmasi emas, balki akademik maqsadni aniqlash, kontekstni belgilash, so'rovni loyihalash, olingan javobni tanqidiy baholash, verifikatsiya qilish, qayta promptlash va natijani mustaqil akademik matnga transformatsiya qilishni birlashtiruvchi kompleks kompetensiya sifatida talqin qilinadi. Tadqiqot natijasida akademik yozuvga yo'naltirilgan prompt savodxonligining bosqichli lingvodidaktik modeli taklif etiladi.

Kalit so'zlar: generativ sun'iy intellekt, prompt savodxonligi, akademik yozuv, akademik yozuv kompetensiyasi, SI savodxonligi, lingvodidaktika, refleksiya, metakognitiv boshqaruv.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОМПТ-ГРАМОТНОСТИ В УСЛОВИЯХ ГЕНЕРАТИВНОГО ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА И ЕЕ ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В РАЗВИТИИ АКАДЕМИЧЕСКОЙ ПИСЬМЕННОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ

Аннотация. В статье исследуется формирование промпт-грамотности студентов в условиях использования генеративного искусственного интеллекта и её лингводидактическое значение для развития компетенции академического письма. Промпт-грамотность рассматривается не только как техническое умение формулировать запрос искусственному интеллекту, но и как комплексная компетенция, включающая определение академической цели, контекста и критериев задания, критическую оценку и верификацию полученного ответа, повторное проектирование промпта и самостоятельную переработку результата. На основе проведённого анализа предлагается поэтапная лингводидактическая модель формирования промпт-грамотности в процессе обучения академическому письму.

Ключевые слова: генеративный искусственный интеллект, промпт-грамотность, академическое письмо, компетенция академического письма, ИИ-грамотность, лингводидактика, рефлексия, метакогнитивное управление.

FORMATION OF PROMPT LITERACY IN THE CONTEXT OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ITS LINGUODIDACTIC SIGNIFICANCE IN DEVELOPING STUDENTS' ACADEMIC WRITING COMPETENCE

Abstract. The article examines the development of students' prompt literacy in the context of generative artificial intelligence and its linguodidactic significance for academic writing competence. Prompt literacy is interpreted not merely as a technical ability to formulate instructions for AI but as an integrated competence involving the identification of academic goals, contextualization of tasks, prompt design, critical evaluation and verification of AI-generated responses, iterative re-prompting, and independent transformation of generated content into academic text. Based on the analysis, a staged linguodidactic model of prompt literacy development for academic writing instruction is proposed.

Keywords: generative artificial intelligence, prompt literacy, academic writing, academic writing competence, AI literacy, linguodidactics, reflection, metacognitive regulation.

Generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining oliy ta'limga jadal kirib kelishi akademik yozuvni o'qitish mazmuni va metodikasini qayta ko'rib chiqish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Talabalar generativ SI vositalaridan mavzu bo'yicha g'oya ishlab chiqish, reja tuzish, matn yaratish, akademik uslubni takomillashtirish, grammatik va uslubiy xatolarni aniqlash, parafrazlash hamda yozilgan matn yuzasidan feedback olish kabi vazifalarda foydalanish imkoniyatiga ega. Bunday imkoniyatlar akademik yozuv jarayonini tezlashtirishi mumkin, biroq generativ sun'iy intellektdan foydalanishning o'zi talabaning akademik yozuv kompetensiyasi rivojlanishini kafolatlamaydi. Aksincha, texnologiyadan metodik jihatdan nazoratsiz foydalanish talabaning tayyor matnga qaramligi, mustaqil argument yaratish faoliyatining susayishi va SI tomonidan taqdim etilgan ma'lumotni

Generativ SI sharoitida mazkur kompetensiyalar qatoriga yangi ko'nikma — prompt savodxonligi qo'shilmoqda. Prompt savodxonligini faqat sun'iy intellektga to'g'ri savol berish yoki texnik buyruq yozish qobiliyati sifatida tushunish uning pedagogik mohiyatini toraytiradi. Akademik yozuv nuqtayi nazaridan prompt yaratishdan oldin talaba o'z maqsadini aniqlashi, vazifaning akademik kontekstini tushunishi, kutilayotgan natijaga mezon belgilashi, SI javobini tekshirishi va olingan mazmunni o'zining mustaqil fikrlash faoliyatiga integratsiya qilishi lozim. Prompt

savodxonligiga bag‘ishlangan yangi tadqiqotlarda ham ushbu kompetensiyaning akademik yozuv va SI savodxonligi bilan bog‘liqligi alohida tadqiq etilmoqda.

Muammoning dolzarbligi shundaki, oliy ta’limda generativ SI dan foydalanish kengayayotgan bo‘lsa-da, talabaga qanday prompt yozishdan tashqari, nima sababdan aynan shunday prompt tuzish, olingan natijani qanday tekshirish va uni akademik matnga qanday ongli transformatsiya qilishni o‘rgatadigan lingvodidaktik mexanizm zarur. O‘zbekiston sharoitida olib borilayotgan yangi tadqiqotlar ham generativ SI dan foydalanish samaradorligini pedagogik boshqaruv, talabaning faol ishtiroki va SI tomonidan taqdim etilgan yordamni ongli o‘zlashtirish bilan bog‘lamoqda.

Shundan kelib chiqib, ushbu maqolaning maqsadi generativ sun’iy intellekt sharoitida prompt savodxonligining akademik yozuv kompetensiyasi tarkibidagi lingvodidaktik o‘rnini aniqlash hamda uni shakllantirishning bosqichli modelini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotda prompt savodxonligining tarkibiy komponentlarini aniqlash, ularning akademik yozuv jarayoni bilan funksional bog‘liqligini asoslash, generativ SI bilan ishlashda talabaning mustaqil fikrlashi va mualliflik pozitsiyasini saqlash mexanizmlarini belgilash vazifalari qo‘yiladi.

Akademik yozuvning nazariy asoslarini yoritgan tadqiqotlarda uning oddiy yozma nutqdan farqli jihatlari ko‘rsatib berilgan. S. Bailey akademik yozuv jarayonida mavzuni rejalashtirish, manbalarni topish, tanqidiy o‘qish, qaydlar olish, parafrazlash, umumlashtirish, matn qismlarini mantiqan bog‘lash hamda yozilgan matnni tahrirlash muhimligini ko‘rsatadi. Demak, sifatli akademik matn yaratish faqat grammatik jihatdan to‘g‘ri gaplar tuzish bilan cheklanmaydi. Talaba axborotni tushunishi, saralashi va uni o‘z fikri bilan bog‘lay olishi kerak.

K. Hyland akademik yozuvni muayyan ilmiy hamjamiyatdagi muloqot shakli sifatida ko‘rib, turli fan sohalarida fikrni bayon qilish, dalillash va muallif pozitsiyasini ifodalashning o‘ziga xos xususiyatlari mavjudligini ta’kidlaydi. C. Coffin va hammualliflar ham akademik yozuvni o‘rgatishda umumiy yozuv qoidalari bilan bir qatorda muayyan fan va akademik muhit talablarini hisobga olish zarurligini ko‘rsatadilar. Ushbu qarashlardan kelib chiqib aytish mumkinki, generativ SI yordamida yaratilgan matn grammatik jihatdan to‘g‘ri bo‘lsa ham, u har doim talabaning fan sohasi, yozuv maqsadi va mualliflik pozitsiyasiga mos kelavermaydi.

O‘zbekistonda ham akademik yozuv va yozma nutqni rivojlantirish masalalariga e’tibor kuchayib bormoqda. M.B. Alimardonova bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining yozuv malakalarini takomillashtirishda baholashning ahamiyatini tadqiq etgan. Uning yondashuvida yozuv natijasini baholash bilan bir qatorda talabaning yozish jarayonidagi faoliyatini rivojlantirish muhim o‘rin egallaydi. Bu fikr GenSI bilan ishlash uchun ham ahamiyatli. Chunki talaba SI yaratgan matnni shunchaki qabul qilmasdan, uni ma’lum mezonlar asosida baholay olishi zarur.

F. Islomova yozma nutq ko‘nikmalarini esse yozish asosida rivojlantirish masalasini o‘rganib, yozish faoliyatini bosqichma-bosqich tashkil etish zarurligini

asoslaydi. N. Matyazova akademik yozuvni o‘rgatishda matn yaratish, rejalashtirish, esse va referat yozish, axborotni qayta ishlash kabi amaliy ko‘nikmalarga alohida e’tibor qaratadi. D. Yuldashevaning akademik yozuv bo‘yicha o‘quv-uslubiy qo‘llanmasida ham talabalarni mustaqil akademik matn yaratishga tayyorlashga xizmat qiladigan usullar yoritilgan. Ushbu ishlar o‘zbek ta’lim muhitida akademik yozuvni maxsus o‘rgatish zarurligini ko‘rsatadi.

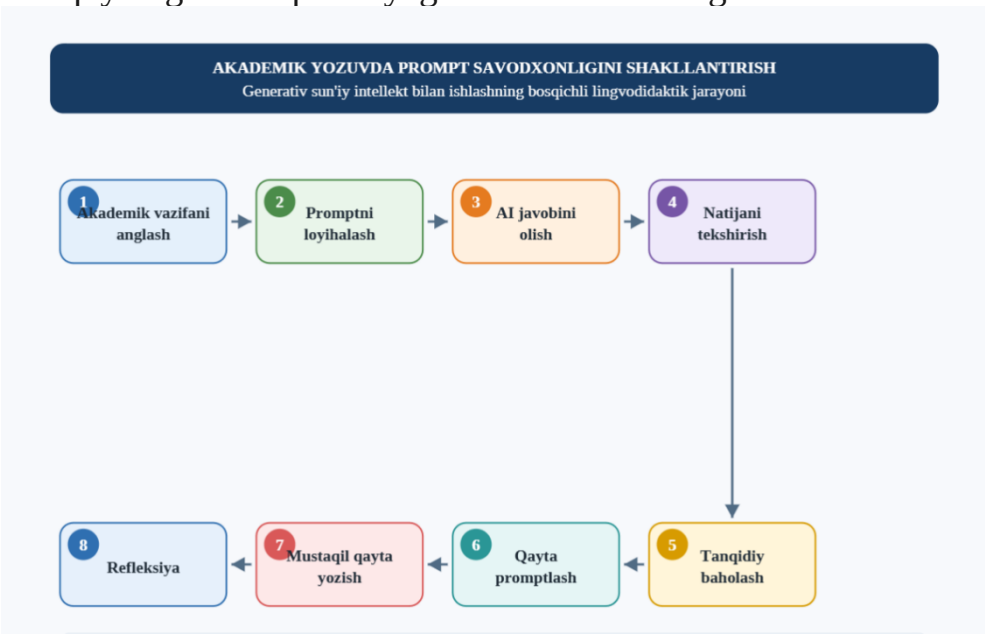
Rus olimlarining tadqiqotlarida ham akademik yozuvni tizimli rivojlantirish masalasi keng o‘rganilgan. N. Kolesnikova akademik va ilmiy matn yaratish ko‘nikmalarining oddiy yozma topshiriqlardan murakkab ilmiy matngacha bosqichma-bosqich rivojlanishini ko‘rsatadi. I. Korotkina akademik yozuvni oliy ta’lim tizimida maxsus o‘qitish zarurligini asoslab, uni talabaning umumiy akademik savodxonligining muhim qismi sifatida baholaydi. E. Chuykova esa akademik yozma nutqni rivojlantirish samaradorligi maxsus tashkil etilgan metodik tizim bilan bog‘liqligini ta’kidlaydi. Mazkur tadqiqotlarning umumiy jihati shundaki, akademik yozuv o‘z-o‘zidan shakllanmaydi; uni maqsadli topshiriqlar, baholash, tahrirlash va muntazam yozuv amaliyoti orqali rivojlantirish talab etiladi.

O‘zbekiston sharoitidagi yangi tadqiqotlarda ham GenSI va akademik yozuv munosabatiga e’tibor kuchaymoqda. M. Umaralieva generativ SI vositalarining akademik yozuvda grammatik aniqlik, akademik lug‘at, matn bog‘liqligi va feedback berishdagi imkoniyatlarini muhokama qiladi. Shu bilan birga, SIga ortiqcha tayanish va akademik halollik bilan bog‘liq xavflarni ham ko‘rsatadi. Mazkur tadqiqotda keltirilgan natijalar yakunlangan eksperiment natijasi sifatida emas, mavjud tadqiqotlar asosida kutilayotgan natijalar sifatida berilganini ham hisobga olish lozim. Bu jihat GenSI bo‘yicha tadqiqot natijalarini talqin qilishda ehtiyotkorlik zarurligini ko‘rsatadi.

I. Xodabande, A. Qosimov va K. Umarova talabalar ChatGPT yordamidan qanday foydalanishini faoliyat nazariyasi asosida o‘rganib, oddiy yordam olishdan SI vositasini ongli ravishda o‘zlashtirish tomon rivojlanish jarayoniga e’tibor qaratadilar. Bu yondashuvda talaba SI taklifini shunchaki qabul qiluvchi emas, balki uni baholaydigan, o‘z maqsadiga moslashtiradigan va yakuniy qarorni mustaqil qabul qiladigan subyekt sifatida qaraladi. I.T. Yangiboyeva esa generativ SI ni Sokratik savollar asosida tashkil etilgan kognitiv tayanch sifatida qo‘llash argument tuzilishi, mantiqiy izchillik va metakognitiv faollikni rivojlantirish imkoniyatiga ega ekanini ko‘rsatadi.

I. Xodabande, A. Qosimov va N. Abdullajonning SI feedbackiga nisbatan foydalanuvchi ishonchini o‘rgangan tadqiqoti ham masalaning boshqa tomonini ko‘rsatadi. SI bergan tavsiyaga ishonish bilan uni tekshirmasdan qabul qilish bir xil hodisa emas. Akademik yozuvda talaba SI feedbackini o‘z matniga qo‘llashdan oldin uning asoslanganligi, matn maqsadiga mosligi va akademik me’yorlarga muvofiqligini baholashi kerak. Shuning uchun prompt savodxonligi feedbackni tanqidiy qabul qilish va undan ongli foydalanish ko‘nikmasi bilan ham bog‘lanadi.

Bizning fikrimizcha, mavjud ilmiy bo'shliq aynan shu nuqtada namoyon bo'ladi: prompt savodxonligini talabaning akademik yozuv kompetensiyasi tarkibiga kiritish va uni bosqichma-bosqich shakllantirishning aniq lingvodidaktik mexanizmi yetarlicha ishlab chiqilmagan. Ayniqsa, o'zbek tilida akademik yozuvni o'rgatish sharoitida quyidagi 8 bosqichni yagona metodik tizimga birlashtirish zarur(1-rasm).

Shu sababli mazkur tadqiqotda prompt savodxonligi oddiy texnik ko‘nikma sifatida emas, balki talabaning akademik maqsadni aniq belgilashi, GenSI bilan ongli muloqot qilishi, olingan natijani tekshirishi, tanqidiy baholashi va yakuniy matn uchun mualliflik mas’uliyatini o‘zida saqlashini ta’minlovchi lingvodidaktik kompetensiya sifatida qaraladi. Ushbu yondashuv keyingi bo‘limda tadqiqot metodologiyasini belgilash va prompt savodxonligining bosqichli modelini ishlab chiqish uchun nazariy asos vazifasini bajaradi.

Mazkur tadqiqot generativ sun’iy intellekt sharoitida prompt savodxonligining talabalarning akademik yozuv kompetensiyasini rivojlantirishdagi o‘rnini aniqlash hamda uni shakllantirishning lingvodidaktik modelini ishlab chiqishga qaratildi. Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, unda akademik yozuv, generativ sun’iy intellekt, SI savodxonligi va prompt savodxonligiga oid ilmiy-metodik manbalar o‘rganildi va o‘zaro qiyoslandi.

Tadqiqotning metodologik asosini akademik yozuvni bosqichma-bosqich shakllantirish, talabaning yozuv jarayonidagi faol ishtirokini ta’minlash hamda generativ sun’iy intellektdan yordamchi vosita sifatida foydalanish g‘oyalari tashkil etdi. Akademik yozuvni faqat tayyor matn natijasi bilan emas, balki rejalashtirish, manbalar bilan ishlash, yozish, tekshirish va tahrirlash jarayonlari bilan birgalikda baholash zarurligi asosiy metodologik tamoyil sifatida qabul qilindi. S. Bailey akademik yozuv jarayonida rejalashtirish, tanqidiy o‘qish, manbalarni qayta ishlash, parafrazlash va tahrirlash kabi faoliyatlarning o‘zaro bog‘liqligini ko‘rsatadi. M.B. Alimardonovaning akademik yozuv malakalarini baholashga oid tadqiqoti esa

yozuv kompetensiyasini rivojlantirishda baholash va qayta aloqa jarayonining ahamiyatini ko‘rsatadi.

Tadqiqotda, birinchi navbatda, ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish metodi qo‘llanildi. Akademik yozuvning nazariy va metodik asoslariga oid manbalar bilan bir qatorda 2025–2026-yillarda generativ SI, SI savodxonligi va prompt savodxonligi bo‘yicha e’lon qilingan yangi tadqiqotlar o‘rganildi. Manbalarni tanlashda ularning mazkur maqola muammosiga bevosita aloqadorligi asosiy mezon sifatida belgilandi. Shu asosda akademik yozuv, prompt savodxonligi, SI feedback, tanqidiy SI savodxonligi va GenSI yordamida yozuvni rivojlantirishga oid tadqiqotlar tahlil qilindi.

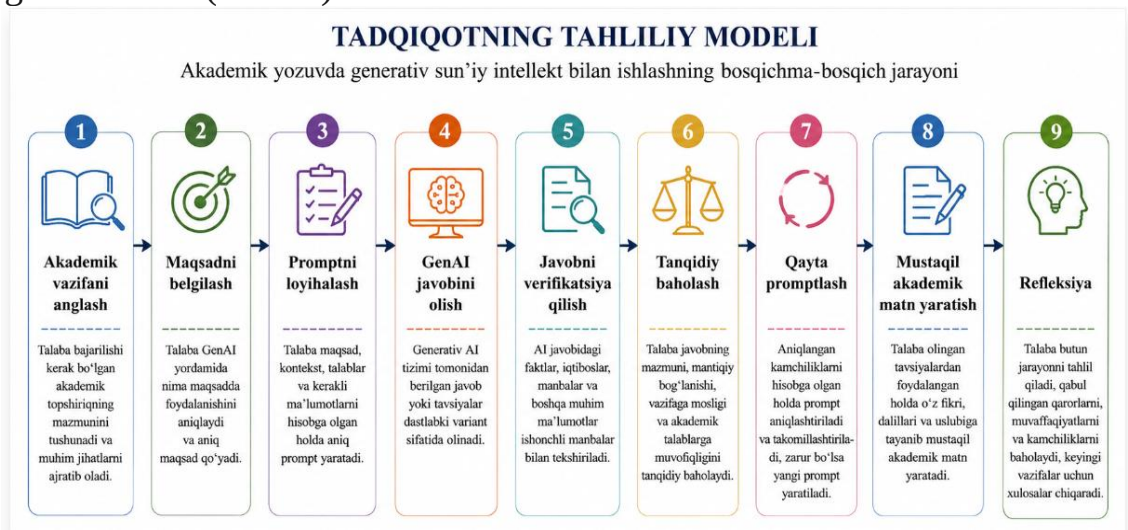
Ikkinchi metod sifatida qiyosiy tahlildan foydalanildi. Bunda an’anaviy akademik yozuv jarayoni bilan generativ SI ishtirokidagi akademik yozuv jarayoni o‘zaro qiyoslandi. An’anaviy akademik yozuvda talaba mavzuni tushunish, axborot izlash, reja tuzish, matn yaratish va tahrirlash faoliyatlarini asosan mustaqil yoki o‘qituvchi ko‘magida amalga oshiradi. GenSI ishtirokidagi yozuvda esa ushbu jarayonga prompt yaratish, SI javobini baholash, ma’lumotni tekshirish, qayta promptlash va SI tavsiyalaridan tanlab foydalanish kabi yangi faoliyatlar qo‘shiladi. Shu qiyoslash asosida prompt savodxonligining akademik yozuvdagi funksional o‘rni belgilandi.

Uchinchi metod sifatida komponentli tahlil qo‘llanildi. Uning yordamida prompt savodxonligini tashkil etuvchi asosiy ko‘nikmalar ajratildi. Tadqiqotda prompt savodxonligi quyidagi o‘zaro bog‘liq komponentlar orqali ko‘rib chiqildi: akademik vazifani anglash, maqsadni aniq belgilash, kontekstni ifodalash, promptni loyihalash, SI javobini tekshirish, natijani tanqidiy baholash, promptni qayta shakllantirish, olingan materialni mustaqil qayta yozish va bajarilgan faoliyatni refleksiv baholash. Bunday yondashuv prompt savodxonligini faqat texnik ko‘nikma sifatida emas, balki akademik yozuv faoliyatining bir qismi sifatida o‘rganish imkonini beradi.

Tadqiqotda modellashtirish metodi ham asosiy metodlardan biri sifatida qo‘llanildi. Adabiyotlar tahlili va ajratilgan komponentlar asosida akademik yozuv uchun prompt savodxonligini shakllantirishning bosqichli lingvodidaktik modeli ishlab chiqildi. Modelni yaratishda generativ SI talaba o‘rniga akademik matn yozuvchi vosita sifatida emas, balki uning fikrlashi, yozishi, tekshirishi va tahrirlashiga yordam beruvchi vosita sifatida qaraldi. Yangiboyevaning GenSI ni kognitiv tayanch sifatida tashkil etishga doir yondashuvi hamda Xodabande, Qosimov va Umarovaning SI yordamidan uni ongli o‘zlashtirishga o‘tish haqidagi qarashlari ushbu modelni shakllantirishda metodik jihatdan muhim hisoblandi.

Tadqiqotda prompt savodxonligini baholash uchun beshta asosiy mezon belgilandi: aniqlik, kontekstuallik, akademik yo‘naltirilganlik, tanqidiy verifikatsiya va refleksiv qayta ishlash. Aniqlik talabaning SI uchun vazifani tushunarli ifodalay olishiga; kontekstuallik zarur ma’lumot va shartlarni promptga kirita olishiga; akademik yo‘naltirilganlik akademik janr, uslub va vazifaga mos talablarni

belgilashiga; tanqidiy verifikatsiya SI javobidagi ma'lumot va manbalarni tekshira olishiga; refleksiv qayta ishlash esa SI javobini tayyor mahsulot sifatida qabul qilmay, uni baholash, qayta ishlash va o‘z matniga ongli ravishda integratsiya qilishiga asoslanadi. Shunga ko‘ra quyida akademik yozuvda generativ sun'iy intellektdan foydalanishning tahliliy modeli keltiriladi. Model talabaning akademik vazifani anglashidan boshlanib, refleksiya bosqichi bilan yakunlanadi. Jarayon davomida talaba maqsadni belgilaydi, promptni loyihalaydi, GenSI javobini oladi, uni verifikatsiya va tanqidiy baholaydi, zaruratga ko'ra promptni qayta shakllantiradi hamda yakuniy akademik matnni mustaqil yaratadi. Refleksiya bosqichida esa butun jarayon va natijalar tahlil qilinadi. Ushbu model GenSI ni tayyor matn muallifi emas, balki talaba yozuv faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi yordamchi vosita sifatida qarashga asoslanadi(2-rasm).

Mazkur ketma-ketlikda markaziy o‘rin talabaga beriladi. GenSI esa jarayonning barcha bosqichlarini o‘z zimmasiga oluvchi vosita emas, balki zarur bosqichlarda yordam beradigan texnologik hamkor sifatida qaraladi. Bunday yondashuv talabaning mustaqil fikrlashi va mualliflik mas'uliyatini saqlashga xizmat qiladi.

Prompt savodxonligiga oid tadqiqotlarda ushbu tushuncha tobora kengroq mazmunda talqin qilinmoqda. Plaatjies va Van Wyk prompt savodxonligining akademik yozuvdagi ahamiyatini tahlil qilib, samarali promptlar talabaning SI bilan maqsadli ishlashiga yordam berishini ko‘rsatadi. Giraya, Sevnarayan va Maphoto esa SI savodxonligini texnologiyadan foydalanish bilan cheklamay, axborotni baholash, tanqidiy fikrlash va mas'uliyatli foydalanish bilan bog‘laydi. Demak, akademik yozuv uchun prompt savodxonligi ham oddiy buyruq yozish ko‘nikmasidan kengroq tushunilishi kerak. Tahlil asosida biz akademik yozuvga yo‘naltirilgan prompt savodxonligini talabaning akademik vazifani anglash, Gen SI uchun aniq va maqsadli so‘rov yaratish, olingan natijani tekshirish va tanqidiy baholash, zarur hollarda so‘rovni takomillashtirish hamda SI yordamida olingan materialni mustaqil akademik matnga aylantira olish kompetensiyasi sifatida talqin

qilishni taklif etamiz. Ushbu ta'rifda asosiy e'tibor promptning texnik tuzilishiga emas, talabaning faoliyatiga qaratiladi. Chunki yaxshi yozilgan promptning o'zi sifatli akademik matnni kafolatlamaydi. SI bergan javobdagi ma'lumot noto'g'ri, mavzuga qisman mos yoki akademik talablar uchun yetarli bo'lmasligi mumkin. Shu sababli prompt yaratishdan keyingi tekshirish, baholash va qayta ishlash jarayonlari ham prompt savodxonligining tarkibiga kiritilishi lozim.

Tadqiqot natijasida akademik yozuvga yo'naltirilgan prompt savodxonligining beshta asosiy komponenti ajratildi:

1-komponent – maqsadli-prompt komponenti.
2-komponent – kontekstual komponent.
3-komponent – tanqidiy-verifikatsion komponent.
4- komponent – iterativ komponent..
5-komponent – refleksiv-mualliflik komponenti.

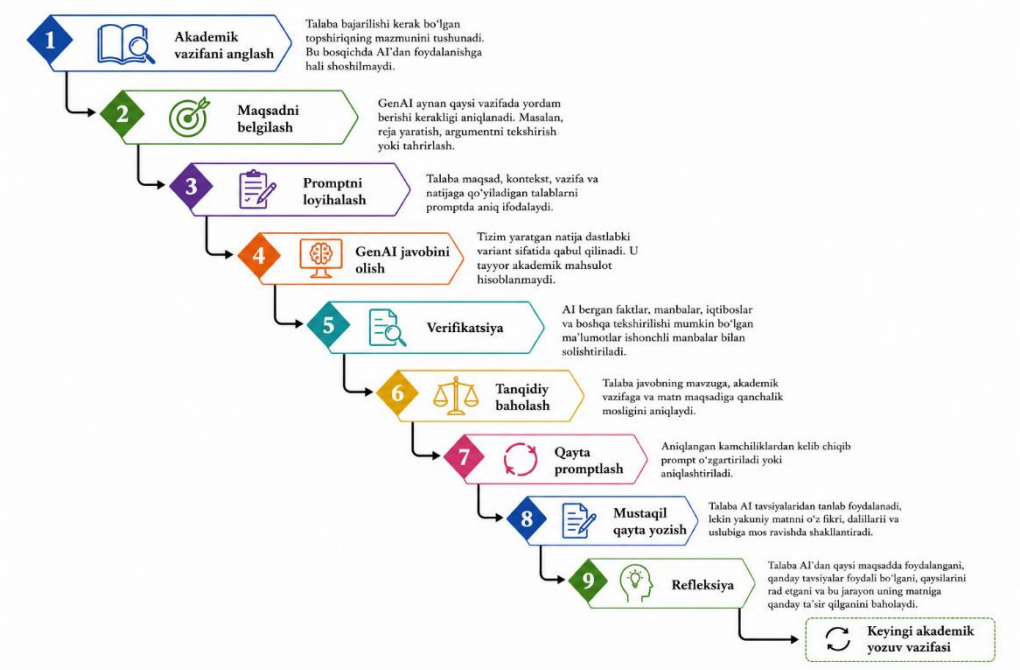
Mazkur komponentlarning o'zaro munosabati 1-jadvalda umumlashtirildi.

1-jadval. Akademik yozuvga yo'naltirilgan prompt savodxonligining tarkibiy komponentlari

Komponent	Talabaning asosiy faoliyati	Kutiladigan natija
Maqsadli-prompt	Akademik vazifani aniqlaydi va unga mos prompt tuzadi	Maqsadga yo'naltirilgan so'rov
Kontekstual	Mavzu, janr, auditoriya, uslub va talablarni belgilaydi	Aniq kontekstga ega prompt
Tanqidiy-verifikatsion	SI javobidagi fikr, dalil va manbalarni tekshiradi	Ishonchliligi tekshirilgan axborot
Iterativ	Natijani baholab, promptni qayta tuzadi	Takomillashtirilgan SI javobi
Refleksiv-mualliflik	SI tavsiyalarini tanlaydi, qayta ishlaydi va o'z pozitsiyasini saqlaydi	Mustaqil akademik matn

Jadvaldan ko'rinadiki, prompt savodxonligining barcha komponentlari bir-birini to'ldiradi. Masalan, talaba aniq prompt tuzishi mumkin, ammo SI javobini tekshirish ko'nikmasiga ega bo'lmasa, noto'g'ri ma'lumotdan foydalanish xavfi saqlanib qoladi. Xuddi shuningdek, talaba ma'lumotni tekshirishi mumkin, biroq SI tomonidan yaratilgan matnni mustaqil qayta ishlamasa, uning mualliflik pozitsiyasi zaiflashadi. Shu sababli prompt savodxonligini faqat "yaxshi prompt yozish" bilan tenglashtirish to'g'ri emas.

Tahlil natijalari asosida prompt savodxonligini akademik yozuv jarayoniga kiritishning to‘qqiz bosqichli modeli quyidagi rasmda aks ettirildi(3-rasm).

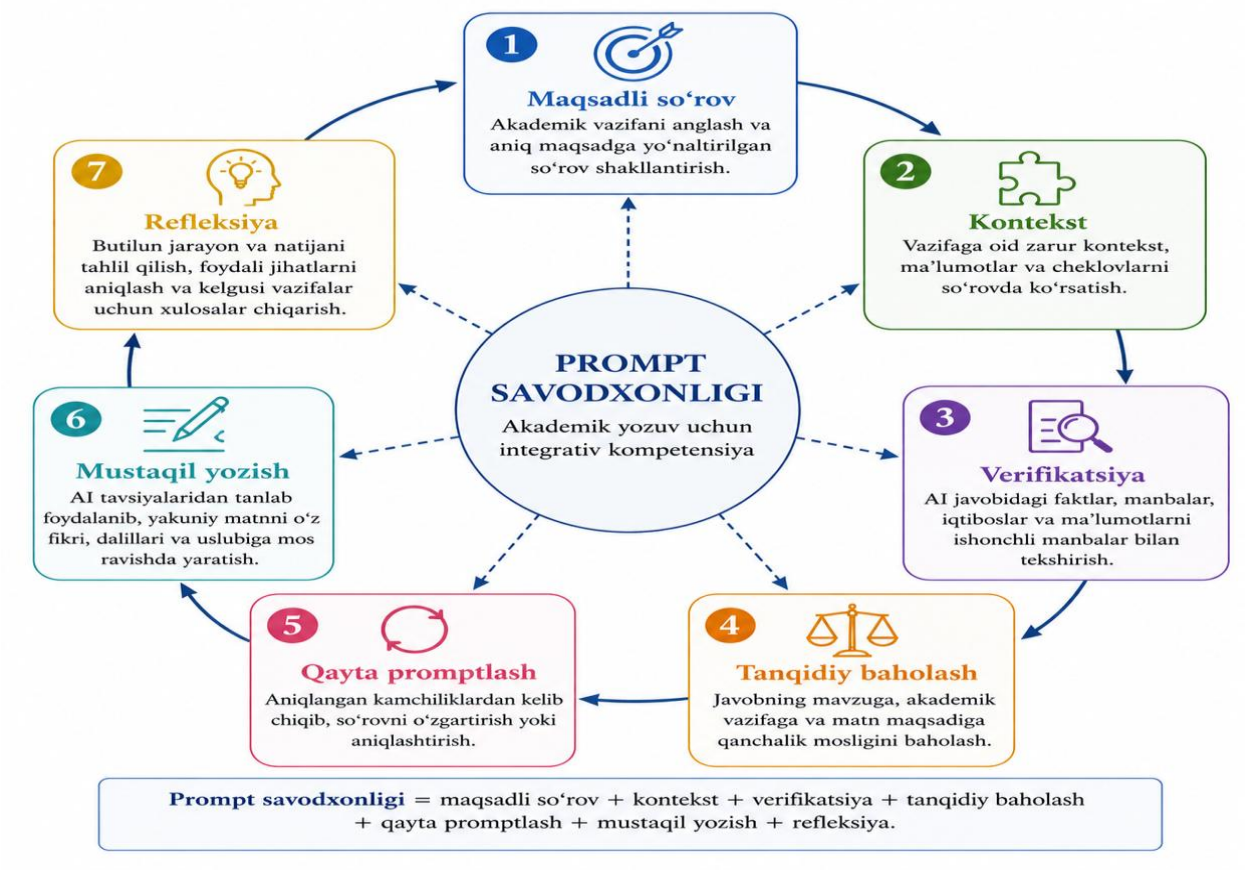
Modeldagi oxirgi qaytish belgisi muhim ahamiyatga ega. Chunki refleksiya bilan jarayon tugamaydi. Talaba oldingi tajribasida aniqlagan xato va muvaffaqiyatlarini keyingi akademik vazifada qo‘llaydi. Natijada prompt savodxonligi bir martalik texnik malaka emas, muntazam rivojlanadigan kompetensiyaga aylanadi.

Tahlil asosida prompt savodxonligining akademik yozuvga ta’sirini uch darajada ko‘rish mumkin. Birinchi daraja **lingvistik ta’sir** bo‘lib, bunda talaba GenSI yordamida grammatik va uslubiy xatolarni aniqlash, akademik leksikani tanlash hamda matnning ifoda shaklini takomillashtirish imkoniyatiga ega. Umaralieva GenSI ning akademik yozuvdagi imkoniyatlarini muhokama qilar ekan, leksik-grammatik yordam va feedback funksiyalariga alohida e’tibor qaratadi.

Ikkinchi daraja **kognitiv ta’sir**dir. To‘g‘ri tashkil etilgan prompt talabaning faqat javob olishiga emas, balki savol qo‘yishiga, variantlarni solishtirishiga va o‘z argumentini qayta ko‘rib chiqishiga xizmat qilishi mumkin. Sokratik usul asosida SI bilan ishlash natijalarida argument tuzilishi, mantiqiy izchillik va metakognitiv faollikka e’tibor qaratilgani bu fikrni qo‘llab-quvvatlaydi.

Uchinchi daraja **metakognitiv-refleksiv ta’sir**dir. Bunda talaba nafaqat matn yaratadi, balki o‘zining yozish jarayonini ham kuzatadi: “Nima uchun SI dan foydalandim?”, “Uning qaysi tavsiyasi foydali bo‘ldi?”, “Qaysi ma’lumotni tekshirdim?”, “Nima uchun ayrim takliflarni rad etdim?” kabi savollar orqali o‘z faoliyatini tahlil qiladi. Shu nuqtada prompt savodxonligi akademik yozuvni avtomatlashtirish vositasi emas, balki talabaning o‘z yozuv jarayonini boshqarish vositasiga aylanadi.

Bu yondashuvning asosiy natijasini quyidagi formula bilan ifodalash mumkin(4-rasm):

Mazkur modelning amaliy samaradorligini keyingi bosqichda talabalar ishtirokidagi pedagogik tajriba-sinov orqali tekshirish mumkin. Bunda tajriba boshida va oxirida akademik yozuv sifati, prompt tuzish darajasi, SI javobini tekshirish ko'nikmasi hamda talabaning refleksiv faoliyatidagi o'zgarishlarni qiyosiy baholash maqsadga muvofiq bo'ladi.

Tahlil natijalari generativ sun'iy intellekt sharoitida prompt savodxonligi akademik yozuv kompetensiyasining muhim tarkibiy qismiga aylanayotganini ko'rsatdi. GenSI matnni rejalashtirish, tahrirlash va feedback olish imkoniyatlarini kengaytiradi, biroq uning samaradorligi talabaning SI javoblarini tekshirishi, tanqidiy baholashi va ulardan mustaqil foydalanishiga bog'liq. Tadqiqotda prompt savodxonligi oddiy so'rov tuzish ko'nikmasi emas, balki akademik vazifani anglash, maqsad va kontekstni belgilash, prompt yaratish, SI javobini verifikatsiya qilish, tanqidiy baholash, qayta promptlash va natijani mustaqil qayta ishlashni birlashtiruvchi kompetensiya sifatida talqin qilindi. Shu asosda uning maqsadli-prompt, kontekstual, tanqidiy-verifikatsion, iterativ va refleksiv-mualliflik komponentlari ajratildi. Prompt savodxonligini rivojlantirish talabaning nafaqat matnning leksik, grammatik va uslubiy sifatini yaxshilashiga, balki argumentlarni qiyoslash, SI ma'lumotlarini tekshirish, mustaqil qaror qabul qilish va refleksiv fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishiga ham yordam beradi. Shu sababli akademik

yozuv mashg‘ulotlariga prompt tuzish, SI javoblarini qiyoslash, ma’lumotlarni verifikatsiya qilish va promptlarni takomillashtirishga qaratilgan topshiriqlarni kiritish maqsadga muvofiq.

Shunday qilib, akademik yozuv ta’limida “SI talaba o‘rniga yozadi” modelidan “SI talabaning mustaqil yozishiga yordam beradi” modeliga o‘tish zarur. Bunday yondashuv GenSI dan ongli, tanqidiy va mas’uliyatli foydalanishni ta’minlab, talabaning mustaqil akademik yozuvi hamda mualliflik pozitsiyasini saqlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimardonova M.B. Bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining yozuv malakalarini takomillashtirishda baholash xususiyatlari: ped. fan. bo‘yicha fals. dokt. (PhD) ... diss. avtoref. – Toshkent, 2024.

2. Bailey S. *Academic Writing for University Students*. – London; New York: Routledge, 2022. – 324 p.

3. Cao Z., Mao Z. Exploring EFL undergraduate students’ critical AI literacy in academic writing // *Journal of English for Academic Purposes*. – 2026. – Vol. 82. – Art. 101733. – DOI: 10.1016/j.jeap.2026.101733.

4. Coffin C., Curry M.J., Goodman S., Hewings A., Lillis T.M., Swann J. *Teaching Academic Writing: A Toolkit for Higher Education*. – London; New York: Routledge, 2003. – 188 p.

5. Giraya L., Sevnarayan K., Maphoto K. AI Literacy Framework for Academic Writing in the Age of Artificial Intelligence // *Internet Reference Services Quarterly*. – 2026. – Vol. 30, No. 1. – P. 103–112. – DOI: 10.1080/10875301.2025.2605067.

6. Hyland K. *Disciplinary Discourses: Social Interactions in Academic Writing*. – Ann Arbor: University of Michigan Press, 2004. – 232 p. – DOI: 10.3998/mpub.6719.

7. Islomova F.X. Yozma nutq ko‘nikmalarini rivojlantirishda esse metodidan foydalanish texnologiyasi (7–10-sinflar misolida): ped. fan. bo‘yicha fals. dokt. (PhD) ... diss. avtoref. – Farg‘ona, 2024. – 51 b.

8. Kang J., Lee S. Developing fine-tuned prompt literacy in EAP: Graduate students’ experiences with customized GPT for academic inquiry // *Journal of English for Academic Purposes*. – 2026. – Vol. 83. – Art. 101737. – DOI: 10.1016/j.jeap.2026.101737.

9. Matyazova N.S. Akademik yozuv: o‘quv qo‘llanma. – Buxoro: Sadriddin Salim Buxoriy “Durdona”, 2022. – 199 b.

10. Plaatjies B.O., Van Wyk M.M. Prompt Literacy as an Enhancer of Students’ Academic Writing in Higher Education Institutions: A Systematic Literature Review // *Journal of Teaching and Learning*. – 2025. – Vol. 19, No. 4. – P. 114–134. – DOI: 10.22329/jtl.v19i4.10017.

11. Umaralieva M. The impact of generative AI on EFL academic writing skills: a quasi-experimental study in Uzbekistan // *Advances in Science and Education*. – 2026. – Vol. 2, No. 07. – P. 48–55. – DOI: 10.70728/edu.v02.i07.011.

12. Wirenfeldt Jensen T., Wirenfeldt Jensen S. AI Literacy in the Context of Working with Sources: Pitfalls and Possibilities of Generative AI Models in Academic Writing // *Journal of Academic Writing*. – 2025.

13. Xodabande I., Qosimov A., Abdullajon N. Exploring user trust in generative AI feedback in academic writing: a psychometric network analysis // *Humanities and Social Sciences Communications*. – 2026. – DOI: 10.1057/s41599-026-08817-1.

14. Xodabande I., Qosimov A., Umarova K. From assistance toward appropriation: an activity-theoretical perspective on ChatGPT-mediated academic writing among university students // *Technology in Language Teaching & Learning*. – 2026. – Vol. 8. – Art. 104746. – DOI: 10.29140/tltl.2026.104746.

15. Yangiboyeva I.T. Transforming generative AI into a cognitive scaffold: a Socratic-structured model for developing academic writing skills // *International Scientific Innovation Research Conference*. – 2026. – Vol. 3, Issue 2. – P. 30–34. – DOI: 10.5281/zenodo.19023075.

16. Yuldasheva D. Akademik yozuv: o‘quv-uslubiy qo‘llanma. – Samarqand: SamISI nashri. 2022, 70-bet.

17. Колесникова Н.И. *От конспекта к диссертации: учебное пособие по развитию навыков письменной речи*. – М.: ФЛИНТА, 2018. – 288 с.

18. Короткина И.Б. Теория и практика обучения академическому письму в зарубежных и отечественных университетах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. – М., 2018. – 36 с.

19. Чуйкова Э.С. Методическая система обучения академической иноязычной письменной речи студентов языковых специальностей в условиях российского высшего образования: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 5.8.2. – М., 2022. – 44 с.

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9-son

Muassis - "FAN VA INNOVATSIYA YANGILIKLARI" MCHJ
Jurnal hamkori - «PROFI UNIVERSITY»

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2024-yil 24-may kuni № 454068-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal 2024-yilda tashkil etilgan, 1 oyda bir marta o'zbek, tojik, qozoq, qirg'iz, qoraqalpoq, rus va ingliz tillarida nashr etiladi.

Tahririyat manzili: 190110, Toshkent shahri Uchtepa tumani, Bog'iston MFY, 14-mavze, 8-uy.

Telefonlar: +998 90 749 00 00
+998 90 749 77 77
+998 91 902 05 01
E-mail: saen_2024@mail.ru
Jurnal sayti: www.saen.uz
Telegram kanali: **https://t.me/saen_2024**

Maqolada keltirilgan fakt va ma'lumotlarning to'g'riligi uchun mualliflar mas'uldirlar.

"Fan va ta'lim yangiliklari" ilmiy-amaliy jurnali Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining qarori (25.08.2025 y., №374/5) bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

ISSN: 3093-8694